

II pensionisamba väljamaksed ja TTT

1. SHS § 133 lg 4 sätestab, et kui toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonnaliige saab sissetulekuid, mis on makstud mitmeks kuuks ette või tagantjärele, võib toimetulekutoetuse arvestamise aluseks võtta taotlemisele eelnenud kuue kuu keskmise sissetuleku. Kui pensionifondist laekunud tagasimakset ei loeta sissetulekuks vaid varaks, kas see tähendab siis seda, et vastavat summat ei loeta eelneva kuue kuu keskmise sissetuleku hulka?

Meie hinnangul tuleks II samba väljamakseid käsitleda inimese sissetulekuna. Kuna II sambast lahkumisel laekub raha inimese kontole ühekordse väljamaksena ning tegemist ei ole otseselt summaga, mida makstakse inimesele mitmeks kuuks ette või tagantjärele, siis ei saa meie hinnangul selle summa osas kohaldada ka SHS §133 lõiget 4 ega lugeda vastavat summat taotlemisele eelneva kuue kuu keskmise sissetuleku hulka.

2. Kui taotleja otsustab panna teisest sambast väljavõetud raha kolmandasse sambasse siis kas võib toetuse arvestamisel lähtuda sellest, et inimesel pole võimalik seda vara oma toimetulekuks kasutada? Kas ja kuidas peaks taotleja seda tehingut tõendama?

III pensionisambaga liitumine on vabatahtlik ning isik saab ise määrata sissemaksete suuruse ning makse suurust alati ka muuta, samuti vahetada pensionifondi teise pensionifondi või kindlustuslepingu vastu ning võtta maksepuhkust või sõlmitud leping katkestada. Samuti ei ole III sambast väljamaksete tegemisel piiranguid: inimesel on õigus enda kogutud raha välja võtta igal ajal ja sellises ulatuses nagu talle sobib.

Tegemist on seega vabatahtlikult võetud kohustusega, mille puhul saab meie arvates tuua paralleeli nt laenukohustuse täitmisega – inimesel on võimalik ise otsustada, kas teha pangale makse või kasutada raha hoopis enda ja perekonna esmavajaduste rahuldamiseks. Vajadusel on võimalik III samba sissemaksed ka ajutiselt peatada. Seega leiame, et III pensionisambasse paigutatavat raha on inimesel võimalik enda ja oma perekonna ülalpidamiseks kasutada ning seda tuleks toimetulekutoetuse määramisel arvesse võtta.

3. Kui taotleja selgitab et tema kontole laekuvast palgast kantakse teatud osa (juba aastaid) kolmanda samba makseteks (sest tal teist sammast ei ole) siis kuidas seda asjaolu arvestada toimetulekutoetuse määramisel? Kas lugeda tema sissetulekuks kogu pangaarvele laekuv palk või ainult see osa mis on talle jäänud elamiseks peale kolmanda samba maksete tegemist?

Nagu eelmise küsimuse vastuses selgitatud, siis III sambasse tehtavad sissemaksed on vabatahtlikud ning neid on vajaduse või soovi korral võimalik alati muuta või peatada. Seega tuleks meie hinnangul toimetulekutoetuse arvestamisel inimese sissetulekuks lugeda siiski kogu pangaarvele laekuv palk, mitte üksnes see osa, mis jääb inimesele elamiseks pärast III samba maksete tegemist.

4. Kui taotleja on teisest sambast väljavõetud raha ära kulutanud oma võlgnevuste tasumiseks (eraisikule v. jur isikule) siis kas võib toimetulekutoetuse arvestamisel lähtuda sellest, et taotlejal seda vara enam ei ole? Kas ja kuidas peaks taotleja seda kulutust tõendama?

Kui käsitleda II samba väljamakset inimese sissetulekuna, siis toimub toimetulekutoetuse arvestus tavapäraselt. SHS § 133 lõike 1 kohaldamisel tuleb üldiselt abitaotleja sissetulekuna arvesse võtta igasugust laekunud raha, millest ei saa maha arvata muid jooksvaid kulutusi, kui samas sättes nimetatud elatisemakse ja eluasemekulud. Seega ei saa toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse võtta kõiki inimese poolt tehtud kulutusi, vaid üksnes neid, mida SHS ette näeb.

Toimetulekutoetuse eesmärgiks on tagada inimestele minimaalsed rahalised vahendid esmavajaduste rahuldamiseks tarvilike tarbimiskulutuste tegemiseks. Laenu ja muud võlakohustused ei ole aga toimetulekutoetuse mõttes käsitletavat esmavajaduste all, mistõttu tuleb nende puhul lähtuda asjaolust, et tegemist on laenu võtja vabatahtliku kohustusega, millega kaasnevad riskid jäävad laenu võtja enda kanda. Juhul, kui isikul on reaalselt võimalik oma sissetulekut enese ülalpidamiseks kasutada, kuid isik otsustab sissetuleku arvelt tasuda hoopis erinevaid võlgnevusi, siis on see inimese enda risk ning neid kulutusi toimetulekutoetuse arvelt ei kaeta.

Veidi erinev on olukord aga siis, kui inimese võlgnevuste osas on algatatud täitemenetlus ja selle käigus on kohtutäitur inimese sissetuleku arestinud. Riigikohus jõudis 01.06.2018 lahendis nr 3-16-1759 seisukohani, et sissetulekuks saab pidada raha, mida inimene reaalselt kasutada saab. See tähendab, et kui inimene maksab oma sissetulekust näiteks kodulaenu, siis ta tegelikkuses saab seda raha kasutada – ta on otsustanud maksta sellest kodulaenu, et tal oleks kodu. Kui aga kohtutäitur on arestinud inimese sissetuleku, sest inimesel on täitemenetlusevõlgnevused, siis seda osa ei saa kohtulahendi valguses pidada inimese sissetulekuks. Isegi kui raha laekub inimese arveldusarvele, aga on täitemenetluse seadustikule tuginedes arestitud, ei saa inimene seda kasutada. Toimetulekutoetus peab tagama minimaalse sissetuleku ja siinkohal on oluline, kas inimene saab veel midagi ette võtta, et omale need vahendid tagada või mitte. Kui asi on jõudnud täitemenetlusse, siis paraku enam ei saa.

Seega on võlgnevuste tasumise osas oluline arvestada, kas võlgnevust tasutakse täitemenetluse raames (st isiku konto on arestitud) või maksab inimene ise ja tal on valikuvabadus, kas tasuda võlgnevust või kasutada raha enda ja oma perekonna esmavajaduste rahuldamiseks.

Lisame veel, et järgnevatel kuudel, kui II samba väljamakset enam toimetulekutoetuse taotlemisel eelmise kuu sissetulekuna käsitleda ei saa, tuleks seda meie hinnangul käsitleda inimese varana. Juhul, kui vara on ära kulutatud, siis inimesel seda enam reaalselt kasutada võimalik ei ole, mistõttu võib osutada vajalikuks määrata inimesele toimetulekutoetus. Ka ülalviidatud Riigikohtu lahendis märkis Riigikohus, et SHSis sätestatud esmajärjekorras inimese vajadustest lähtumise põhimõtet arvestades ei ole toimetulekutoetuse saamise õigust seatud sõltuvusse asjaoludest, mis on inimese materiaalse puuduse tinginud. Oluline pole ka inimese varasem elujärg vaid üksnes see, kas konkreetsel arvestusperioodil on taotleja käsutuses reaalselt piisavalt varalisi vahendeid esmavajadustega kaasnevate

tarbimiskulutuste tegemiseks. Kui vahendid selleks puuduvad, tuleb määrata toimetulekutoetus.

5. Kui taotleja on teisest sambast väljavõetud raha ära kulutanud muuks otstarbeks (reisimine, asjade ostmine, hariduse omandamine jne) siis kas võib toimetulekutoetuse arvestamisel lähtuda sellest, et taotlejal seda vara enam ei ole?

Meie arvates tuleks lähtuda samadest põhimõtetest, nagu eelmises vastuses välja toodud. Reisimine, asjade ostmine jms on samuti olemuslikult vabatahtlikult tehtavad kulutused, mida üldjuhul toimetulekutoetuse arvelt ei kaeta (v.a esmavajaduste rahuldamiseks tehtavad ostud ja kulutused).

Kui summa on laekunud varasemal arvestusperioodil (käesoleval perioodil enam sissetulekuna arvesse ei lähe), siis ei ole ka olemuslikult vahet, millele see raha on kulutatud. Kui inimesel puuduvad vahendid oma esmavajaduste rahuldamiseks ning ta vastab toimetulekutoetuse saamise tingimustele, tuleb talle seda maksta.

6. Kas II pensionisamba väljamaksed on säästud või sissetulek?

Meie hinnangul on II pensionisamba väljamakse käsitletav toimetulekutoetuse arvestamise mõttes inimese sissetulekuna, järgnevatel arvestusperioodidel on see aga käsitletav inimese varana.